

SAAR OCH RUHR

FRANKRIKE INFÖR DET TYSKA PROBLEMET

1945—1949

Av professor NILS AHNLUND

VID andra världskrigets slut befann sig Frankrike i ett egenartat politiskt läge: fritt från yttre fiender men utan någon författningskompass och fyllt av med möda återhållen inre oro. De tre världsmakterna, Förenta Staterna, Storbritannien och Sovjetunionen, hade i oktober 1944, ett par månader efter befrielsen alltså, erkänt general de Gaulles nationalkommitté som fransk regering de facto. Från och med nästa årsskifte tillhörde landet även formellt Förenta Nationerna och kunde enligt överenskommelse påräkna en av de permanenta platserna i säkerhetsrådet till tecken på sin trots allt orubbade stormaktsställning. Ungefär samtidigt tillkom en för tjugو år avsedd fransk-rysk allians, som på samma gång ville fortsätta Tredje republikens diplomatiska traditioner och vara ett föreningsband med motståndsrörelsens mäktiga kommunistiska element. Detta hindrade icke, att det alldeles särskilt var från rysk sida som betänksamheten mötte, när frågan inställde sig om Frankrikes medverkan vid förvaltningen av det som alla väntade sig snart slagna Tyskland. Vid stormaktschefernas konferens i Jalta på Krim strax efteråt (febr. 1945), där Frankrike till de Gaulles stora missnöje ej var representerat, visade sig Stalin minst sagt kallsinnig i detta hänseende, och även Roosevelt, som in i det sista fruktat revolution i Paris, hade egentligen ringa lust att bevilja fransmännen en egen tysk ockupationszon jämte säte i det beramade allierade kontrollrådet. Churchill och Eden »kämpade som tigrar för Frankrike», antecknar den närvarande Harry Hopkins, presidentens rådgivare i utrikespolitiken. Först vanns Roosevelt och med dennes tillhjälp sedan Stalin, vilken dock ställde som villkor, att den nya franska zonen skulle tillskapas på bekostnad uteslutande av amerikanarnas och britternas områden i Tyskland. Från kontrollrådet ville Stalin i det längsta hålla de Gaulles män borta, men Churchill menade, att de på så sätt skulle vara lättare att hantera, och utgången blev på denna

ej betydelselösa punkt en seger för honom. Stalin å sin sida hade ju sannerligen fullt skäl att vara tillfredsställd med allt vad han vunnit i Jalta.

Hur den franska ockupationszonen senare utformades, vilket icke skedde utan slitningar, kan här lämnas åsido. Den kom att bestå av tre nordliga och två sydliga områden längs belgiska och franska östgränsen, sammanbundna med varandra genom en smal landsträcka väster om Karlsruhe, så att zonen i sin helhet fick likhet med ett timglas, när den skådas på kartan. Den övre delen utgjordes av södra Rhenprovinsen, Rhen-Hessen och Rhen-Pfalz samt Saarområdet; nedre delen av södra Baden och södra Württemberg. Genom en administrativ nyindelning 1946, varvid Saarområdet helt avskildes, ha områdena i norr kring Rhen och Mosel sammanslagits till ett »Land» men Süd-Baden och Süd-Württemberg (Württemberg-Hohenzollern) bevarats som liknande förvaltningsenheter var för sig. Ur många synpunkter en godtycklig skapelse, har den franska zonen genom sitt näringsliv fördelen att komma självförsörjningens gräns närmare i avgjort högre grad än både den brittiska och den amerikanska. I motsats till dessa zoner visade den sig också i stånd att lämna ett visst exportöverskott, ehuru ockupationsstyrkornas underhåll fotades helt på landets egna tillgångar, vilket annars endast skedde i den ryska zonen. Ekonomiskt viktigast var utan jämförelse Saarområdet med sina stora kolgruvor, tidigare preussisk statsegendom till skillnad från de privatägda gruvfälten i Ruhr inom brittiska zonen. Snart skulle det visa sig, att minnet av den femtonåriga franska gruvförvaltningen i Saar efter Versaillesfreden ingalunda förbleknat.

När representanter för de allierades högsta militära myndigheter den 5 juni 1945 övertogo all makt i det statsrättsligt sönderbrutna men folkrättsligt alltjämt existerande Tyskland, utfärdades proklamationen härom också med åberopande av den franska provisoriska regeringens fullmakter. Däremot glömde man att förvissa sig om Frankrikes bekräftande signatur under Potsdamavtalet av den 2 augusti s. å., som ju var menat att bli grundvalen för Tysklands fyrfotade styrelse och förvaltning fram till fredsslutet. De västallierade vakade här över Frankrikes intressen i enlighet med besluten i Jalta, men de förbisågo denna viktiga sida av saken. Den förutsatta enstämmigheten inom kontrollrådet skulle nu ge det praktiskt taget obundna Frankrike tillfälle att inlägga sitt veto mot beslut och åtgärder, vilka med större eller

mindre rätt kunde uppfattas som stridande mot dess befogade sär-intressen i Tyskland. Det var ett av konstruktionsfelen i det olyckliga fördraget, väl icke det värsta men redan i och för sig ägnat att bryta sönder systemet.

Potsdamavtalet byggde på Tysklands upprätthållna ekonomiska enhet («as a single economic unit») under hela ockupationen och berörde ej dess politiska gränser annorledes än genom att acceptera den av Moskvas polska lydregering företagna gränsdragningen i öster tills vidare i avvaktan på fredsslutet, då denna fråga skulle upptagas till ny omprövning, vartill kom godkännandet en gång för alla av den sovjetryska utvidgningen i Ostpreussen kring Königsberg. Enligt avtalet skulle snarast möjligt lokal självstyrelse upprättas i hela Tyskland, demokratiska politiska partier uppmuntras och en förvaltningsapparat skapas under tysk medverkan. Det explosiva känslotrycket särskilt vid denna tid, då ockupationens förnedring ständigt brände i sinnena, gör det blott alltför naturligt, att större delen av den franska allmänheten hade ytterst svårt att smälta tanken på någon Tysklands framtida enhet. De gamla franska kraven på »säkerhet» sällade sig till skadestånds- och vedergällningskraven, och den i Potsdam proklamerade decentraliseringen av det tyska näringslivet, låt vara alldeles otillräcklig för fransk uppfattning, visade härvid i viss mån vägen. Man önskade allmänt och rätt enträget en politisk omdaning av Västtyskland, så att Saarområdet sammanslogs med Frankrike och Rhenlandet och Ruhrdistriktet på ena eller andra sättet skildes från Tyskland. Helst ville de Gaulles regering återställa Rhengränsen, med garanti för befolkningen att få stanna kvar som franska undersåtar. Ruhrindustrierna med sina gruvfält borde internationaliseras och området ställas under allierad förvaltning utan tysk medverkan; en viss kvot av kolet kunde tillförsäkras Tyskland men huvudparten reserveras för andra ändamål. I övrigt tänkte man sig det forna tyska rikets återuppståndelse som ett mycket löst statsförbund med vittgående kompetenser åt delstaterna. Härvidlag har den franska folkopinionen knappast undergått någon förändring. Slutligen förordade de Gaulle omfattande »gränsuträtningar» till Belgiens och Hollands fömån genom tilldelning av angränsande tyskt territorium som gottgörelse för lidanden under kriget. Så skulle fridstöraren omsider oskadliggöras och nya invasioner förebyggas.

Detta franska program, som på hösten 1945 kunde överblickas, tog sig icke uttryck i krav på en formlig gränsrevision utan litade i

stället till verkningarna av den politiska operationsfrihet gentemot andra allierade, som var den logiska följd av att Potsdamavtalet saknade Frankrikes underskrift. Tanken på Ruhrdistriktets internationalisering snarast möjligt tilldrog sig främst uppmärksamheten. Detta är fullt förklarligt. De stora Ruhrkoncernerna hade 1945 tagits i beslag. Vad som skulle komma i stället, eventuellt på socialiseringens väg, stod i vida fältet. De franska uppslagen möttes av de nu så allmänna önskemålen att hindra uppkomsten av ett nytt tyskt industriellt maktcentrum, till stöd för en tänkbar framtida revanschpolitik, och framkallade synbart intresse på sina håll i England, där man med växande iver diskuterade den europeiska återuppbyggnadens invecklade problem. Tydligt motstånd mötte däremot från rysk sida. Motivet var juridiskt utan fråga hållbart, i det att deklARATIONEN från Potsdam ju ej kunde borttolkas. Politiskt var den ryska hållningen både konsekvent och inkonsekvent. Den oant väldsamma omvälvningen av de tyska gränserna mot öster, som i grunden var Moskvas eget verk, översköljde det plötsligt amputerade landet med miljontals hemlösa flyktingar och dömde det att hädanefter inom sitt vida trängre område importera omkring 50 % av sitt livsmedelsbehov mot hälften eller mindre före kriget, då utom de förlorade stora jordbruksområdena bortom Oder även den mäktiga schlesiska industrien lämnat sina bidrag till folkhushållet. Där stod man nu. Att yttermera inskränka tyskarnas exportmöjligheter föreföll alltså utslutet, oavsett Sovjetunionens utsikter att driva in sina väldiga skadeståndskrav. Härtill kom den ryska obenägenheten att stärka västmakternas positioner genom en anordning, som otvivelaktigt komme att i främsta rummet bli till deras nytta; och därjämte vissa sidoblickar på den tyska opinionen. Också i Frankrike såg man sammanhanget med östgränsernas vanskliga problem, men på ett annat och i all sin skrämde ensidighet karakteristiskt sätt. Man räknade med ett ökat tyskt tryck västerut som oundviklig konsekvens av dessa annexioner och folkomflyttningar i öster, men ville fördenskull icke ha dem ogjorda; fastmera skulle det visa sig, att den särskilt i Amerika vaknande betänksamheten mot att föreviga en sådan tingens ordning icke kunde påräkna den franska politikens stöd utan just här hade sin svaga punkt. Tryggheten för framtiden sökte man i stället från fransk sida i en så långt gående försvagning av den tyska riksenheten och det tyska riksterritoriet som någonsin möjligt. Med sina inslag av allmänuropeisk välfärdsargumentering var det ett utpräglat francocentriskt program.

I full enlighet med detta blev Frankrikes medlemskap av det allierade kontrollrådet i Berlin en tid framåt ett påtryckningsmedel och ett instrument för att motverka varje behandling av Tyskland, som lät nationens politiska och ekonomiska enhet åter framträda, innan de franska önskemålen på huvudsakliga punkter blivit tillgodosedda. Vektorätten kom under 1945 och 1946 till flitig användning. Fransmännen vägrade att medge fritt handelsutbyte mellan zonerna och ekonomisk utjämning till avhjälpande av de värsta olägenheter som sönderbrytningen förde med sig. Nu fick man i stället laborera med handelsavtal, både mellan zonerna inbördes och mellan dem var för sig och utländska makter. Fransmännen hindrade införandet av gemensamma postmärken i hela det ockuperade Tyskland. De satte sitt veto mot förslaget att låta de tyska fackföreningarna återföreninga sig till en landsorganisation. De ointetgjorde bildandet av politiska partier på allmänt tysk grundval. »Sanningen tycktes vara den», skrev då en sakkunnig och kritisk amerikansk observatör, James P. Warburg, »att fransmännen helt enkelt ej voro intresserade av att se något slags nytt Tyskland uppstå, så länge de ej förvissat sig om att ett sådant Tyskland skulle bli berövat Ruhr, Rhenlandet och Saar». Den franska vetotaktiken löpte jämsides med den ryska, vars prestationer visserligen småningom ställde allt annat i skuggan, och bidrog i sin mån verksamt att framskapa ett tillstånd, där gränserna mellan zonerna artade sig lika svåröverstigligen som någon statsgräns i det splittrade Europa. Det blev alltmera uppenbart, att Potsdamplanen var ogenomförbar. Dess misslyckande erkändes offentligen i september 1946 av amerikanske utrikesministern Byrnes i det historiska tal som han då höll inför tysk publik i Stuttgart, dit han demonstrativt begav sig från pågående utrikesministermöte i Paris.

»Jag kan inte skylla allt på ryssarna», bekände Bevin i underhuset den 27 oktober 1947. »Jag vill vara rättvis. Fransmännen hyste stark oro för de centrala tyska förvaltningsorganen. Vi måste komma ihåg, att Frankrike ej var representerat vid Potsdamkonferensen. Det gjorde sina reservationer, och därför blev det ingenting av med de centrala förvaltningsorganen. Det var det första som slog fel.» Amerikaner och briter hade tröttnat på den dubbla obstruktionen och börjat överväga en ekonomisk sammansmältning av sina zoner i Tyskland, båda gränsande till den franska. Fusionen blev verklighet med ingången av 1947. Den osäkra inre ställningen i Frankrike bjöd numera till ökad varsam-

het gentemot dessa grannar. Sedan den nya franska författningen trätt i kraft, hade de första valen enligt denna nyss ägt rum och gjort kommunisterna till det starkaste partiet. Fjärde republiken, som härvidlag tycktes komma att träda i sin föregångares fotspår, hade efter de Gaulles demission i början av 1946 hunnit förbruka flera ministärer. Bidaults tämligen regelbundna återkomst på utrikesministerposten uteslöt synbarligen starkare avvikelser från generalens idéprogram i fråga om Tyskland, men en taktisk omläggning av kursen, som mildrade friktionen med övriga västallierade, var en annan sak, och en sådan kursförändring kan i stort sett sägas ha ägt rum på vintern 1947. En kommuniké efter dåvarande konseljpresidenten Léon Blums besök i London tidigt på nyåret fastslog nödvändigheten att sörja för Tysklands ekonomiska återhämtning men tillika vikten att i detta hänseende skapa nödiga motviker i fredens intresse.

Att Saarområdet skulle stanna hos Frankrike var då allmänt känt och innebar ur fransk synpunkt en icke föraktlig ersättning för sannolika stundande eftergifter. Förloppet förtjänar att skildras i ett sammanhang, särskilt som det hos oss i regel torde ha föga beaktats, utöver själva slutresultatet.

Saar ingick från början naturligt i general Pierre Koenigs västliga zon, och hans landsmän gjorde ingen hemlighet av sina förhoppningar att få inkorporera området under pågående ockupation. Dess rika kolfält lämpade sig liksom efter naturens egen anvisning som komplement till Lothringens järnmalm. Även om befolkningen vid omröstningen 1935 med nio tiondedelars majoritet uttalade sig för återföreningen med Tyskland, hade den på det hela taget funnit sig väl med sin föregående autonoma tillvaro under Nationernas förbunds egid och med kolgruvornas utnyttjande för Frankrikes räkning. Den franska politiken, som också visade sig framgångsrik, gick ut på att förstärka de numera ångerköptas dragning västerut och låta saarländarna förstå, att de kunde räkna med all möjlig välvilja, om de upphörde att göra gemensam sak med sina ruinerade landsmän. Efterhand fick man också veta, att dylika stämningar vunno ständig terräng. Under utrikesministermötet i Paris våren 1946 begärde Bidault ett principbeslut om Frankrikes rätt att kontrollera Saar, dock utan att därmed skulle följa något godkännande för Frankrikes del av Potsdamavtalet i de delar mot vilka man haft invändningar att göra, särskilt Ruhrs förhållande till Tyskland. Frågan visade sig nu för tidigt väckt

— den ledde bl. a. till rätt amptra skärmytslingar om den för samarbetet hinderliga franska vetotaktiken i kontrollrådet — men utvecklade sig i gynnsam riktning för de franska intressena och syftmålen. Den storpolitiska diskussionen efter Byrnes' septembertal klargjorde för världen, att Frankrike hade att påräkna Förenta Staternas och Storbritanniens bifall till Saarlandets ekonomiska inkorporering, medan åter Sovjetunionen konsekvent undanhöll sitt samtycke — något som icke hindrade det franska kommunistpartiet att härvidlag gå sin egen väg under patriotismens devis. Samtidigt blev det lika klart, att planerna på ett avskiljande av Ruhr och Rhenlandet från Tyskland mötte en enad front hos alla övriga stormakter.

Motståndet i Saar, i den mån man dittills kunnat tala om ett sådant, var numera övervunnet. De vid slutet av 1946 där hållna kommunalvalen ansågos ha visat, att närmare 80 % av befolkningen önskade ekonomisk union med Frankrike. På sommaren hade en del av Rhenlandet på administrativ väg förenats med Saar, vilket dock mottogs mindre väl i London och Washington, varför de franska ockupationsmyndigheterna senare rättade till saken, åtminstone delvis, till närmare överensstämmelse med 1919 års gränser. Det framkom också, att fransmännen på annat sätt gått händelserna i förväg och utan föregående anmälan i de allierades kontrollråd upprättat vad som visade sig vara en ekonomisk barriär mellan Saarlandet och den återstående zonen samt för det ändamålet dragit en kordong av tulltjänstemän runt gränsen. Skälet uppgavs vara, att en del av den proviant som vore avsedd för saarländarna »läckte ut» till deras undernärda grannar. Förflyttningen till Saar av nedmonterade tyska industriella verk, visserligen i liten skala, undgick ej heller att väcka kritik på västallierat håll. Men sådant uppvägdes tillfullo av att Bidault vid Moskvamötet i april 1947 kunde peka på befolkningens genom partierna uttryckta vilja: »Frankrike för sin del har ej för avsikt att annektera 900,000 tyskar.» Endast Sovjet iakttog fortfarande en tydligt reserverad hållning till den påyrkade tull- och finansunionen mellan Saarlandet och Frankrike, vilket kunde tolkas som en önskan att spara saken till en större bytesaffär och i varje fall var nog för att något formligt avgörande i frågan ej kunde åstadkommas. Den licensierade pressen i ryska zonen angrep på det häftigaste unionsprojektet.

Det ryktades vid denna tid att partierna i Saar — kommunisterna undantagna, här den enda synbara oppositionen — hyste

tankar att proklamera »Wirtschaftsanschluss» på egen hand. Får man tro en schweizisk tidningsman, som i maj 1947 besökte det svårt förstörda Saarbrücken, där han synbarligen hade äldre förbindelser, var folkstämningen i själva verket, trots bättre förplägnad numera, tämligen betryckt, i grunden likgiltig, hos ungdomen halvt desperat. Kunde man tala om en verklig och ärlig orientering mot Frankrike? Det hela var nog för de flesta »en ren magfråga, som de själva kalla det». Isoleringen från Tyskland hade sträckts därhän att t. o. m. den övriga franska zonens tyskspråkiga tidningar voro portförbjudna i Saar och tyska böcker endast av en lyckträff stodo att få. Saarländares resor inåt Tyskland försvårades på alla upptänkliga sätt. En rad gator ståtade med nya galliska namn.

Valen till Saarområdets konstituerande parlament, som ägde rum i början av oktober 1947, åtskilligt efter de motsvarande tyska valen, gestaltade sig indirekt till ett plebiscit. Det förelåg då sedan några dagar ett författningsförslag, som i sin ingress tog fasta på »den ekonomiska anslutningen till franska republiken och enheten med denna i penning- och tullväsen», d. v. s. så långt en återgång till förhållandena 1919—1935. Förslaget rymde därutöver bestämmelser om lösgörandet från tyska riket, om Frankrikes övertagande av landets försvar och bevakandet av dess intressen mot utlandet, om den franska regeringens befogenhet att i Saar tillsätta en förtroendemän med rätt att utfärda förordningar och utöva kontroll, m. m. De två borgerliga partierna och socialdemokraterna förklarade sig beredda att godkänna denna nya författning; kommunisterna ensamma spjånade emot och lämnade alltså sina franska meningsfränder i sticket. Möjligheten att demonstrera en avvikande mening, utan att gå med kommunisterna, togs bland de omkring 500,000 väljarna i bruk av ej fullt en tiondel, som stannade hemma på valdagen. Resultatet blev en röstseger för Frankrike, ännu något större än den som Tyskland hemfört 1935. Så hade Saarvisan klungit ut: »Deutsch ist die Saar, deutsch immerdar». Bland partiledarna stod som triumfatoren framför andra katolska folkpartiets ordförande Hoffmann, i fortsättningen ministerpresident, vilken 1935 hade agiterat för status quo och sedan tvungits gå i landsflykt.

På Londonkonferensen nästa månad godkändes Saarområdets ekonomiska införlivande med Frankrike »i princip» men slutgiltigt av Bevin å Storbritanniens och Marshall å Förenta Staternas vägnar. Molotov vägrade att följa exemplet, skärpande tonen från

Moskva. Stormakternas numera allt tydligare splittring i två motsatta läger gjorde det otvivelaktigt lättare för Frankrike att bortse härifrån, än annars skulle ha blivit fallet, och i Saar följde snart det ena steget det andra. Redan före dessa diskussioner i London hade franska kammaren godkänt francens införande i Saar; för övrigt existerade där under kortare tid en särskild »Saarmark». Den 15 december 1947 antogs den nya saarländska författningen av landets parlament och trädde genast i kraft med överbefälhavarens samtycke. Enligt denna författning är Saarområdet att betrakta som ett »autonomt, demokratiskt och socialt organiserat land, ekonomiskt anslutet till Frankrike». Att det i verkligheten snarare var fråga om ett politiskt protektorat undgick ingen och kom klart till synes genom Saaravtalet, undertecknat i Paris den 3 januari 1948. Så har här den nye franske överkommisariern (»Haut Commissaire de la République Française en Sarre») jämte mycket annat, främst utnämningen av ämbetsmän på nyckelposter och upprätthållandet av allmän ordning, tillförsäkrats rätten att godkänna eller förkasta nya lagar. Fr. o. m. april samma år var Saar fullständigt inlemmat i det franska näringslivet; till följd av äldre avtal kunde dock Frankrike först fr. o. m. september förfoga över hela kolproduktionen, numera uppdriven nära fredstidens nivå och centralt förvaltd (»Régie des Mines de la Sarre»). Under de inledande debatterna bland de allierade om en ny västtysk författning var den gemensamma utgångspunkten ständigt, att Saar helt skulle hållas utanför. Bidault lade all vikt härvid i sin redovisning i juni 1948 för vad som avtalats i Tysklandsfrågan under den nyss hållna sexmaktskonferensen i London. Utan tvivel har det i Saar skapade systemet till icke ringa grad varit en riktpunkt och en måttstock för fransk statskonst vid den fortsatta planeringen av Västtysklands politiska framtid.

Erkännandet av Frankrikes överhöghet avlyfte från Saar början av ockupation, skadestånd och industriell »nedmontering» — mången ville kanske tillägga: av tysk nesa. Befolkningen åtnjöt hädanefter samma livsmedelsransoner som fransmännen själva. Man kunde arbeta vidare utan yttre bekymmer. Författningen tar sikte på förstatligandet av större företag, i den mån de hota »det allmänna bästa». Skolväsendet skall på grundvalen av »den kristna och europeiska kulturen» ha tyskan som första och franskan som andra språk. Från Frankrike utvecklas en nitisk och till synes framgångsrik kulturpropaganda i det nyvunna protektoratet; målet är säkerligen att där låta samma sinnelag växa

fram som i Elsass. Men det franska bildnings- och kulturintresset har, bortsett från detta, icke heller förnekat sig i den övriga zonen och utgör överhuvud taget ett erkänt förtjänstfullt drag, som får hållas i minne vid sidan av denna ockupationsregims obestridliga kärvhet i flera andra stycken.

Det är icke troligt, att någon ändring av Saarområdets nuvarande ställning kommer till stånd, och det är heller icke önskvärt. Uppgörelsen hade blivit en sak mellan saarländarna och fransmännen. Ur tysk synpunkt var den mindre ett politiskt nederlag än ett psykologiskt; fronten höll på ett helt annat sätt i Slesvig. Visserligen kan man lätt peka på tvivelaktiga, situationsbestämda faktorer, som inverkat på skilsmässan från Tyskland, och visserligen har känsloreaktionen där ej uteblivit. Men i jämbredd med vad som skett i öster tecknar sig lösningen som ett mönster av hänsynsfullhet, och den närmast berörda västtyska opinionen tar synbarligen saken mycket lugnare än man gör i den ryska zonen, där även Hoffmanns partivänner inlade en ljungande protest mot det skedda. Det måste i längden vara nyttigt, att varaktiga motviker skapas mot fransmännens känsla av att vara den underlägsna, ständigt överlistade och våldförda kontrahenten i förhållande till grannen vid Rhen. Och kanske skadar härvid icke heller ett visst stilla medvetande om att ha lyckats utnyttja läget och dirigera den formellt frivilliga anslutningen på ett sätt som under mera normala förhållanden skulle varit uteslutet. Man tänker då helt och hållet på framtiden; Saars övergång i nya händer var ju endast en av önskepunkterna, den allra närmaste, i det aktuella franska programmet.

Frågan om gestaltningen av Ruhrs öde, som överlevde och i allmänhet överskyggade den mindre frågan om Saar, har ett förspel under de senare krigsåren. Enligt den bekanta amerikanska Morgenthauptanen av 1944 skulle Ruhrdistriktet med kringliggande områden bilda en internationell zon, avindustrialiseras och ekonomiskt så avskäras från det övriga, politiskt tudelade Tyskland, att icke ens handelsutbyte vore tillåtet. Denna fantastiska plan blev ju i god tid skrinlagd, men något av dess anda levde länge kvar. Tack vare Churchills energi kom Ruhr att tillhöra den engelska zonen i stället för den amerikanska, vilket Roosevelt helst velat. Ockupationen av Tyskland var till tiden obestämd. Minst Frankrike kände sig ha skäl att önska den förkortad. Men ju längre

ockupationen varade under tilltagande ekonomisk och administrativ söndring, desto klarare blev det vad kolbrytningen i Ruhr betydde för Tyskland och hela Europa, att icke tala om den brittiska zonen. Att bringa produktionen upp ens till hälften av fredstidens tycktes omöjligt. Folket svält och frös. För att sätta hjulen i gång i det svårt ramponerade landet behövdes stål, men till följd av kolbristen nådde ståltillverkningen i Ruhr knappt upp till 40 % av den i 1946 års industriplan medgivna låga årskvoten, som för hela Tyskland utgjorde mindre än en fjärdedel av fredsproduktionen. Alla ropade på kol. Vad denna stagnation innebar med tanke på den allmänna återhämtningen kunde ingen slå bort. Men det nu mer än någonsin outhärliga Ruhrdistriktet hade ju icke bara varit den tyska industriens jätteverkstad utan också tjänat den tyska militärmakten som dess stora arbetande arsenal, lätt att omställa för nya uppdrag på order uppifrån. Att hålla nere landets industriella krigspotential vid det minsta möjliga, vilket de allierade gjort till sin uppgift, var först och främst det samma som att hålla Ruhrindustrien under uppsikt.

Mera än ett sätt kunde då tänkas. Den påtänkta franska lösningen hette lösgörandet av Ruhr jämte det angränsande starkt industrialiserade Rhenlandet från den nya tyska statsbildning som i ena eller andra formen var att motse. Internationaliseringen brådkade, menade fransmännen; den lämpade sig som botemedel mot den oroväckande stagnationen. Hur olika än de andra ockupationsmakterna betraktade problemet — ryssarna angelägna att vinna insteg i Ruhr och engelsmännen att hålla dem borta därifrån — så hyste de dock alla, enligt vad som redan visat sig, betänkligheter mot ett sådant recept. I denna hjärtpunkt i synnerhet var det svårt att komma undan Potsdamavtalets ord om Tysklands bevarade ekonomiska enhet. Om saken förut varit i viss mån svävande, så klargjorde i juli 1946 en deklARATION av Molotov definitivt Sovjetunionens ståndpunkt: ingen avsöndring från Tyskland. Att deklARATIONEN skedde strax före franska politiska val ställde utom tvivel, att man i Moskva satsade på Tyskland, icke på Frankrike. Vad slags Tyskland förstår man kanske numera ännu bättre än då. Beträffande Ruhr och Rhenlandet gick Byrnes tal i Stuttgart icke långt därefter i samma riktning. Då Bevin förenade sig med honom, stod den franska politiken isolerad. Trots de båda större västmakternas samtidigt kungjorda välvilja till planen att lägga Saar under Frankrikes ekonomiska förvaltning framkallade denna vändning rätt mycken besvikelse i Paris.

Den vunna klarheten tycktes hänvisa fransk politik och diplomati till en kampanj för så omfattande internationell kontroll av Ruhr- och Rhenlandsindustrien som möjligt. Därmed var likväl icke tanken på en särskild regim för Ruhrområdet uppgiven, såsom man fortsatte att se saken i Paris. Den stärkta orienteringen västerut under 1947, Marshallplanens begynnelseår, uteslöt ingalunda allvarliga slitningar i dessa spörsmål. Sammanslagningen av den brittiska och den amerikanska Tysklandszonen i ekonomiskt hänseende visade snart sin verkan. Det var lika tydligt, att För-
enta Staternas önskan om produktionens påskyndande i största möjliga och tillrådliga omfång måste kollidera med vissa invanda franska föreställningar, särskilt rörande den tillåtna tyska industrinivåns rätta avvägning, som att amerikanerna genom sitt nya finansavtal med England — i och för de gemensamma förvaltningskostnadernas bestridande — hade skaffat sig den faktiska bestämmanderätten. För fransmännen var det självklart, men icke på samma sätt för amerikanerna, att frukten av den ökade arbetstakten i Ruhrområdet först i andra hand borde komma Tyskland tillgodo och sedan Frankrike självt garanterats regelbundna, mycket stora leveranser av kol och koks. Ett annat orosämne var formen för tyskarnas deltagande i förvaltningen av gruvorna i Ruhr. För att komma till rätta med de franska klagomålen hölls på amerikanskt initiativ i augusti 1947 en tremaktskonferens i London, men den lämnade saken på samma punkt som förut, till fransmännens stora missnöje. Kort därefter framlades en sedan någon tid förberedd brittisk-amerikansk plan, enligt vilken den tyska gruvförvaltningen i Ruhr skulle få ansvaret för kolproduktionen, övervakad av ett särskilt nytt kontrollorgan, som de båda samverkande ockupationsmakterna skulle ombesörja. Denna plan på ökat ansvar för tyskarna framkallade på hösten en gemensam protest i Washington och London av Frankrike, Belgien och Holland. Det saknades ju ej heller meningsmotsatser inom det anglosaxiska lägret. Labourregeringen tänkte sig helst den tyska storindustriens socialisering som grunden för det slutliga kontrollsystemet, en anordning som Bevin upprepade gånger anbefalldes men som man på andra sidan icke utan skäl fann både ekonomiskt och politiskt mindre välbetänkt. Det var ingen hemlighet, att den franska politiken knöt förhoppningar till fortvaron av dessa anglo-amerikanska divergenser och däri såg möjligheter till en slutlig internationalisering som en utväg till enighet.

Sprängningen av utrikesministermötet i London vid slutet av år

1947 lät utsikten till ett fredsslut på allmän tysk grundval rycka i ovisst fjärran. Diskussionen om Ruhr leddes så in i samma fåra som västmakternas nödvändigjordade fredsplanering med avseende på de delar av Tyskland dit deras inflytande sträckte sig. Under protester från Sovjetunionen och dess närmaste drabantstater sammankom i London en konferens av diplomatiska representanter för de tre intresserade stormakterna samt de tre Benelux-länderna, vilkas anspråk på att ha ett ord med i laget alltså fastslogs. Konferensen började den 23 februari 1948 och pågick med visst avbrott till den 1 juni. Den arbetade i skuggan av Marshallplanen och Europahjälpen; under tiden erkändes de tre västliga Tysklandszonerna som fullvärdiga medlemmar av det europeiska ekonomiska samarbetets organisation. Vid sexmaktskonferensen stod konkret enighet endast att uppnå i Ruhrfrågan, medan slutrapporten i övrigt rörde sig med riktlinjer och »rekommendationer» av allmänna art. Viktigast var härvid det som gällde förberedelserna till en ny tysk författning av federativ typ, utarbetad genom en konstituerande församling och godkänd av militärguvernörerna, innan den finge föreläggas folket till omröstning. I fråga om Ruhr innebar förslaget — med avvisande av de franska projekten om en formlig särregim — upprättandet av en internationell kontrollmyndighet, som ägde att fördela produktionen av kol, koks och stål mellan tyska behov och export. I detta kontrollorgan skulle utom de sex makterna även Tyskland inträda efter fredsslutet och liksom var och en av de deltagande stormakterna förfoga över tre röster (Beneluxländerna en röst vardera). Besluten skulle ske genom enkel majoritet. Det framhölls uttryckligen, att denna ordning icke innebar att Ruhrområdet avskildes från Tyskland.

Denna plan, en av de viktigaste i den långa serien efter kriget, gjorde i princip frågan om äganderättens ordnande till en det tyska folkets angelägenhet. Den godkändes omgående av amerikanska och brittiska regeringarna men mottogs mulet i det ur sin letargi uppvaknande Tyskland, där man väntat sig bättre villkor, och var i Frankrike nära att vålla en politisk kris, därför att man här fann planen gå för långt åt motsatta hållet. »Våra allierades åsikter skilde sig i stor utsträckning från våra», betonade Bidault; »Frankrike har icke uppnått vad det önskat». Man hade emellertid nu att välja mellan isolering och samarbete: »Vi stå på deras sida, som tillsammans med oss vilja skapa ett nytt Europa.» Regeringens förslag om godkännande segrade med oroväckande knapp majoritet, 297 röster mot 289, och endast tack vare en till beslutet

fogad resolution, som uppfordrade regeringen att »ännu en gång bekräfta den franska ståndpunkten med hänsyn till Ruhrindustriens internationalisering och trygga Frankrikes faktiska deltagande i kontrollen av den tyska industripotentialen.» Klart nog lät detta förstå, att saken skulle återkomma vid fortsatta överläggningar om organisationen. Nationalförsamlingen i Paris blev efter många och långa debatter färdig med detta beslut den 17 juni, dagen före ryssarnas börjande blockad av Berlin eller vad som blev det faktiska upphovet till den väldiga kris som oavbrutet skulle hålla världens uppmärksamhet fjättrad många månader framåt.

På anglosaxiskt håll syntes man fast besluten att slå vakt kring vad som under en viss spänning avtalats i kontrollfrågan. Fransmännen åter ville utsträcka den internationella övervakningen från fördelningen av produkterna till själva produktionsprocessen och därjämte få hela frågan om egendomsrätten upptagen till ny prövning. En ny sexmaktskonferens skulle hållas i november, fortfarande i London, med angiven uppgift att närmare bestämma det nya kontrollorganets eller »Ruhrdirektoriets» funktioner. Liksom för att markera, att detta och ingenting annat nu var programmet, utsände militärmyndigheterna i »Bizonien» dagen förut en förordning om reorganisationen av kol- och stålindustrien i Ruhrområdet. De stora koncernerna, Kruppverken m. fl., förklarades upplösta. Deras egendom skulle övertagas och i tillåten utsträckning skötas av utsedda tyska förvaltarorganisationer, till dess att en tysk regering hunne bildas, som kunde inhämta folkets mening om den framtida ordningen, allt under ockupationsmakternas insyn. Genom denna åtgärd underströks alltså, att anglosaxarna för sin del avblåst striden om socialisering eller privat äganderätt i Ruhr. Men förordningen, kallad »Lex Clay-Robertson» efter den amerikanske överbefälhavaren och hans brittiske kollega, var knappt mer än utkommen i Frankfurt, förrän en fransk regeringsprotest låg färdig; också hade Clay förut haft hårda duster med Koenig i saken. När den andra Ruhrkonferensen möttes (10 nov.), väntades animerade debatter, knappast dock några avsteg från den gemensamma anglosaxiska linjen. Motsatserna kunde icke bagatelliseras. De skapade en osäkerhet i västmaktslägret, som vissa ögonblick tycktes förmörka utsikterna för den nu med iver förberedda Atlantpakten. I verkligheten blev konferensen, som räckte till årets slut, en anmärkningsvärd fransk framgång. Visserligen vidtog man inga ändringar ifråga om egendomsrätten i Ruhr; fransmännen hade alltså att räkna med ett slutligt av-

görande härvidlag genom en blivande tysk eller västtysk regering. Men i gengäld utvidgades enligt deras önskan den för fredstiden avsedda kontrollen till produktionen över lag inklusive planering, företagsledning o. dyl. och skulle i princip omfatta hela den rhenländsk-westfaliska storindustrien. Vid sidan av Ruhrdirektoriet, vars huvuduppgift förblev fördelningskontrollen, trädde en särskild militär säkerhetskommission med vittgående inspektionsrätt för att i detalj genomföra och allt framgent övervaka Tysklands industriella avväpning.

Västmakterna hade behövt ett år för att äntligen ostörda av ryska inkast nå fram till en enig lösning. Den oväntade scenförändringen i förhandlingarnas sista fas hade flera orsaker. En var otvivelaktigt önskemålet att stabilisera centerbildningen i fransk politik, »la troisième force», genom en utrikespolitisk framgång och att stödja den i dess ojämna kamp, icke minst mot den mäktigt framträngande gaullismen. Det syntes också löna sig. Den nye franske utrikesministern Robert Schuman, liksom Bidault folkrepublikan, hade lättare att göra sig förstörd både i kammaren och vid förhandlingsbordet och vann en vacker parlamentarisk voteringsseger i Ruhrfrågan, medan konferensen som bäst pågick. Utan vikt var ej heller Beneluxgruppens stöd åt Frankrikes krav. Därjämte inverkade ytterst påtagligt en rad nya negativa moment med avseende på Tyskland. Det gäller närmast den engelska opinionens reaktioner. Från att länge ha varit övervägande välvillig mot tyskarna slog denna opinion om på ett markant sätt fram mot sista årsskiftet. Framför allt påverkades nog känslöstämningen av att den under en rad av år osynliga tyska konkurrensen på utlandsmarknaderna så småningom nu åter gjorde sig märkbar. Alltid impopulär, blev denna nu ett synbart streck i räkningen för den i dagens engelska liv så starkt ingripande nya stora exportplanen. Regeringen fick i det följande mottaga en massa petitioner från olika näringsgrenar, som i halv panik krävde försvarsåtgärder. Den plötsligt uppkomna debatten om Västtysklands remilitarisering — närmast framkallad av ihärdiga rykten om en stor nybildad »polisarmé» i ryska zonen — väckte allmän olust och irritation i England, där man knappast hann lägga märke till att dessa idéer, utan tvivel populära i vida tyska kretsar, dock mötte stor betänksamhet på ansvarigt håll. Vissa amerikanska politikere giljande till den tyska förmågan berörde jämväl britten illa. En del av missnöjet riktade sig, närmare sett, mest mot USA, därom kan inte gärna vara något tvivel.

Man kunde ha väntat, att det överväldigande utslaget »för västern» vid valen i Berlin, den ensamma ön i det totalitära havet, gjort ett djupare, positivt intryck. Intrycket i England var djupt men när allt kom omkring icke positivt. Man kände sig ha råkat komma för långt från utgångspunkten, som dock här på europeisk botten var och borde vara alliansen med Frankrike. Att männen vid Whitehall hela tiden haft denna linje för ögonen, trots täta slitningar med fransoserna, finns det inga skäl att betvivla. En opinionssvängning, som underlättade ett under andra förhållanden kanske besvärligt närmande till den franska ståndpunkten, var för dem icke ovälkommen. Att de största eftergifterna vid Londonkonferensen vid slutet av 1948 gjordes av Förenta Staterna står utom fråga. Det var en rätt allmän åsikt bland amerikanarna, att en så ingående övervakning genom främmande organ icke skulle stimulera fredsproduktionen; och någon oro för tysk konkurrens hyste man icke. Även Frankrike hade gjort eftergifter, ehuru dessa nästan kunnat förutses. I London höll man den franska regeringen tacksamt räkning för att den släppt det ursprungliga kravet på internationalisering av Ruhrområdet.

I Tyskland framkallade det nya »Ruhrdiktatet» en rad protester från de mest olika politiska läger. Misstämningen grep djupare än förra gången, vilket också var förklarligt. Särskilt smärtsamt måste beslutet kännas för de många som gått och väntat ett återställande av den tyska statssuveräniteten, ägnat att gradvis leda fram till något slag av ny stormaktsställning. Men onekligen var det ytterligare steg som togs vid den andra Ruhrkonferensen i ordningen alldeles följdriktigt, i den mån man ville gå till grunden och hålla den tyska storindustriens latent krigspotential under oavbruten uppsikt. Det var förtroendet som brast, och detta ojämförligt mest hos Frankrike, utan vars bestämda vilja man skulle ha hållit till godo med mindre. Huruvida en sådan ordning i längden kan ensidigt upprätthållas få händelserna utvisa. I mildrande syfte har man stundom från amerikanskt och brittiskt håll pekat på önskvärdheten av en fullt genomförd samverkan i västunionens tecken inom hela det stora naturliga fransk-belgisk-tyska industriområde vari Ruhr ingår jämte Saar, en samverkan under viss internationell kontroll, varvid också andra stater skulle få vara beredda att offra något av sin överhöghet. Även detta blir i grunden en förtroendefråga, som endast framtiden kan besvara.

Redan nu förefaller det emellertid vara klart, att det sålunda fastställda kontrollsystemet borde vara tillräckligt för att onödig-

göra en god del av dessa industriella nedmonteringar — termen är översättlig men innehållet alltför välbekant — som stå kvar på de allierades program och som ha väckt så mycken bitterhet i tyska sinnen. Motiveringen för Ruhrstadgans kontinuerliga övervakningsorgan visar bäst, hurusom gränsen mellan fredlig produktion och produktion med sikte på krigiska ändamål inom en ganska bred sfär under alla omständigheter förblir obestämd. Det finns en mängd sådana subtila gränsfall, där en utomstående står undrande och spörjande inför den lössläppta förstörelsen, liksom det finns andra fall, kanske mera omtalade utomlands men synbarligen färre, där den tyska folkvreden har tagit sig uppenbart missriktade uttryck. Till icke så liten del ha nedrivna anläggningar och söndertagna maskiner ännu ganska nyligen förts bort till stater bakom järnridån. Historien om dessa nedmonteringar i skadeståndssyfte, tidvis hejdade och tidvis påskyndade, hänger ju också nära samman med beräkningen av den tyska industrinivån, särskilt den medgivna stålproduktionen, som upprepade gånger måst höjas men ständigt under betänksamhet från Frankrikes sida. Särskilt efter Marshallplanens antagande ha amerikanarna strävat att inskränka demontaget till det minsta möjliga. Mest brännande har problemet ständigt varit för den starkt industrialiserade brittiska zonen. I den franska zonen avgingo i slutet av förra sommarens regeringarna i två delstater, Süd-Baden och Württemberg-Hohenzollern, för att demonstrera sitt missnöje över nedrivandet och bortförandet av fabriker. Detta blev signalen till den proteströrelse man senare har bevittnat och som oförminskad fortsatte efter framläggandet i våras av en reviderad, som det hette slutgiltigt ovillkorlig nedmonteringslista.

Det likaberättigade franska deltagandet i den utsträckta Ruhrkontrollen påskyndade på väntat sätt den franska zonens närmande till de brittisk-amerikanska. Sedan november 1948 ha de tre zonerna slutit gemensamma handelsavtal; det första, med Frankrike, var i sitt slag det dittills största. Enligt det stora politiska Washingtonavtalet i april skulle ockupationszonerna i väster slås samman. Amerikanarnas anspråk på att bli de bestämmande i kassafrågor kyler något det franska intresset för en fusion, som aldrig varit starkt. Det nya »Trizonien» steg från början helt i skuggan för »Västtyskland». Så är den fruktade sprängningen av den forna tyska riksenhetens område tills vidare vorden verklighet. Det blir på den nya federativa författningens grund som folket i Västtyskland — eller männe i delstaten Nord-

rhein-Westfalen? — i sinom tid kommer att avgöra, om gruvfälten och industriverken i Ruhrområdet, detta kraftcentrum för tyskt näringsliv, skola socialiseras eller i någon form bevaras åt enskild företagsamhet. Den nya internationella kontrollmyndigheten trädde i våras i verksamhet och valde Düsseldorf till sitt säte.

Även den västtyska författningen tog nära ett år i anspråk, innan den var färdig, gillad och antagen. Skillnaden var, att här gavs större utrymme för tyskarnas egen talan. Den på försommaren 1948 avslutade sexmaktskonferensens »rekommendationer» bildade utgångspunkten, om man bortser från Marshalls och Bevins tidigare överväganden rörande en lämplig politisk organisation av Tyskland som helhet. Frankrike, som då misstroget hållit sig tillbaka, kom nu med i ringen. Det gemensamma slagordet hette ett federativt Västtyskland med största möjliga makt hos enskilda delstater, för närvarande elva till antalet. Men denna formel kunde tolkas olika. Amerikanarna voro föga doktrinära, för så vitt den federativa grundprincipen erkändes. Den brittiska Labourregeringen ville ej gärna utesluta en central statsmakt, som förslog till socialiseringsprogrammets genomförande, och påverkades härvid tvivelsutan av sina tyska partivänner. Frankrike önskade som sagt ett löst statsförbund med tyngdpunkten lagd på delarna och ville undvika en verklig förbundsstat. Doktor Kurt Schumacher, den tyske socialdemokratiska ledaren, talade om spöklika försök att i det tjugonde seklet återuppliva Richelieus politiska testamente. Det är emellertid tydligt, att avgörandet i Ruhrfrågan övade en modererande verkan och gjorde det lättare för fransmännen att omsider acceptera den västtyska förbundsrepubliken. Under alla omständigheter krävde de kontrollanordningar i Frankrikes intresse och säkerheter för att Frankrike icke komme att överröstas i frågor av någon vikt.

Det sista kom skarpt till synes vid de långdragna allierade förhandlingarna om en ockupationsstadga för Tyskland under detta års första kvartal. Denna stadga rörande ockupationsmyndigheternas befogenheter var en av förutsättningarna för författningsverket, men nu höll den för ändamålet inkallade diplomat- och expertkonferensen i London på att bli betänkligt efter i förhållande till det parlamentariska rådet i Bonn — motsvarigheten till den först tilltänkta tyska konstituerande nationalförsamlingen — som dock förut kritiserats för sin akademiska grundlighet och oförmåga att enas i tid. Schuman hade i januari besökt London;

man kunde förstå, att de brittiska och franska programmen bragts varandra närmare än förr. Vad som blivit känt från den nyssnämnda konferensen visar dock, att Frankrikes ståndpunkt var huvudhindret. Den innebar en fordran på enhällighet vid besluten i militärguvernörernas tremannaråd, där kontrollsystemet löpte samman, eller med andra ord samma till mycket brukbara vetorätt som i det numera av ryssarna sprängda allierade kontrollrådet i Berlin. Den ville utsträcka denna vetorätt att gälla tysk lagstiftning över huvud taget. Vidare avböjdes tyska och neutrala bittare i den skiljedomstol som skulle avdöma tvister mellan ockupationsmakterna och den tyska regeringen. I förra hänseendet, beträffande vetofrågan, utarbetade man vid konferensen en rad kompromissförslag, men utan att komma till full enighet. Vad sammansättningen av skiljedomstolen angår lät den franska delegationen förstå, att jämkningar kunde tänkas mot utsikten till handelspolitiska förmåner i rhenhamnen Kehl.

Kehl, som ligger mitt emot Strassburg på andra flodstranden, var en obetydlig badensisk provinsstad före Elsass' återgång till Frankrike men utbyggdes efter 1919 av tyskarna och utvecklade under mellankrigstiden en för den större grannen besvärande konkurrens om fraktfarten. Vid det sista krigets slut upprättade fransmännen där en »speciell regim», och den nyss utrymda staden fick härbärgera 7,000 utbombade strassburgare. Under de Gaulles regeringstid låg det i luften, att Frankrike till sist skulle annektera Kehl, men dessa planer hade nu förfallit. Vad Frankrike önskade var att hamnen uttryckligen ställdes under samma förvaltning som Strassburgs; strassburgarna skulle flytta hem och den sedan 1945 förskingrade tyska befolkningen få återvända. Amerikanarna däremot hade förordat en internationell regim i Kehl.

Någon ockupationsstadga var ännu ej synlig, och det stora utrikesministermötet i Washington närmade sig, där Atlantpakten skulle undertecknas. Man visste, att frågan skulle komma före här; det antogs, att den skulle remitteras tillbaka med anvisningar för slutredaktionen. Emellertid skulle sakerna förlöpa annorlunda. Den amerikanska utrikesledningen visade sig böjd att ge stadgan en avsevärt enklare form än den tilltänkta, och Schuman förstod att begagna sig härav. Den överenskommelse om Västtyskland, som den 8 april underskrevs i Förenta Staternas huvudstad av de tre västliga stormakternas utrikesministrar för att sedan läggas till grund för mera ingående föreskrifter, är främst ett verk av Robert Schuman och Dean Acheson.

Häri genom ordnades tremaktskontrollen över Tyskland på ett delvis nytt sätt. Skiljedomstolen föll bort, vilket man från tysk sida mycket beklagat. Uppenbarligen skedde det på Frankrikes definitiva önskan. I stället för de militära överbefälhavarna trädde — liksom i Saar — överkommisseries, en för varje makt, samverkande i ett överkommisariat. Allt som rör ändringar av den tyska grundlagen kräver enhälligt bifall av dessa tre. I övrigt tillämpas vid omröstningen som regel enkel majoritet, dock med flera undantag; kompromissen står här tydligt tecknad. I fråga om kontrollen av export och import faller Förenta Staternas röst utslaget. En överkommisarie kan, om han överröstas, appellera till sin regering, varvid den omstridda åtgärdens verkställighet uppskjutes för viss tid. Förutsättningen är i sista hand, att de tre regeringarna enas inbördes. Författningens federativa grundplan motsvaras av ockupationsstadgans föreskrift om allierade tremannakommisariat i var och en av de elva delstaterna; ansvaret vilar hos den kommissarie som företräder ockupationsmakten i vederbörande zon; de andra två stå vid hans sida som fullmäktiga »observatörer» å medockupanternas vägnar. Denna till synes något invecklade anordning gav Frankrike fördelen att i fortsättningen vara allestädes närvarande — och antogs motvilligt av England. I fråga om Kehl bestämdes genom Washingtonavtalet, att nuvarande hamnförvaltning skall bibehållas, till dess överenskommelse uppnås med en blivande tysk regering: »Blir utvecklingen gynnsam, skola Förenta Staterna och Storbritannien ställa sig välvilligt till upprättandet av en gemensam permanent förvaltning.» Också här hade Frankrike framgångsrikt tryggt sina intressen. En slutlig reglering utan dess samtycke var icke tänkbar. På engelskt håll var man förvånad över det snabba avgörandet men tillfredsställd med att ha lyckats hålla det amerikanska ekonomiska inflytandet inom Marshallplanens ram.

Vid denna tidpunkt utmärktes överläggningarna mellan församlingen i Bonn och överbefälhavarna av en synbar spänning. Det gällde det definitiva utformandet av vissa avgörande bestämmelser i den nya författningen, om vilka åsikterna gingo isär — till viss grad också bland tyskarna själva, alltefter partiernas övervägande centralistiska eller federalistiska sympatier. Motståndet mot de allierades direktiv kom främst från den socialdemokratiska fraktionen under den sjuke och frånvarande men nervstarke och väl underrättade doktor Schumachers ledning. Krisen fortfor; det såg nästan hotande ut. I förgrunden stod spørsmålet om förbunds-

regeringens finansmakt, som enligt Schumachers mening oavvisligen måste göras starkare än ockupationsmakternas ombud ville förorda. Den 22 april, efter lång polemik från alla sidor, kom det så i dagen, att dessa innehade en skrivelse från de i Washington samlade tre utrikesministrarna, daterad redan den 8 eller samma dag som det stora avtalet, med riktlinjer för en uppgörelse utöver de förut kända. Detta budskap hade kommit överbefälhavarna till handa med frihet för dem att själva bestämma tiden för offentliggörandet. Förslag syftande till att trygga delstatsregeringarnas och centralregeringens oavhängighet på det finansiella området, hette det bland annat, skulle underkastas »väl villig prövning». Därmed var krisen i en handvändning löst. Författningen antogs högtidligen den 8 maj. Allt utvisar, att man höll dessa nya direktiv i reserv in i det sista i avvaktan på möjliga eftergifter från tysk sida, och att detta skedde på den franska politikens åstundan. Kritik över den nu åvägabragta lösningen i stridsfrågan, gynnsammare som den var för den blivande förbundsregeringen, kom också egentligen endast till synes i Frankrike. Schumacher hade tydligen genom sina engelska vänner fått en vink om det faktiska läget på den allierade sidan.

Den översikt som jag sökt lämna av det fransk-tyska förhållandet under tiden efter kriget har med nödvändighet måst bli ofullständig och må framför allt ej förväxlas med någon historik över det tyska författningsproblemets lösning eller en närmare karakteristik av dennas art. Icke heller skall i detta sammanhang en prognos försökas med avseende på framtiden. Att såväl ogynnsamma som gynnsamma faktorer här inverka ligger i öppen dag; flera av de förra stämman förvisso till djupt allvar. Till de gynnsamma omständigheterna får otvivelaktigt räknas valet av den nye franske överkommissarien, förre ambassadören i Berlin och Rom André François-Poncet. Han är en av sitt lands främsta tysklandskännare, om ej den allra främste, och i besittning av lika mycken realism som humanitär känsla. Detta val kan nog anses kännetecknande för den utjämnande kurs som Schuman önskar följa mot en granne, som i all stundens maktlöshet, utan politisk utrikesrepresentation, dock förblir stor och oavbrutet kastar sin skugga över Frankrikes framtid. Sedan det franska säkerhetsintresset fått sitt, på andra vägar än general de Gaulle avsåg och enligt hans mening också i alldeles otillräckligt mått, måste umgänget med denne granne byggas på återställt förtroende, så långt det blir möjligt. Det finns till sist även en psykologisk krigs-

potential. Över huvud taget ha fortfarande några ord sin tillämpning, som uttalades i vintras av den kände nationalekonomen Wilhelm Röpke med särskild syftning på de många klagovisorna i engelsk press över tysk nationalism och tysk konkurrens: »Denna västtyska stat kan icke bestå, om den icke moraliskt vilar på skonsam förståelse för tysk självaktning, politiskt på villigt erkännande av medborgerliga rättigheter och statliga friheter och ekonomiskt på den endast i frihetens luftstreck möjliga utveckling av krafterna, som trots allt gör denna överfulla statskropp livsduglig. Det gives för västern utom självmordet ingen möjlighet längre att vilja något annat.»

Robert Schuman är en nykter finansman, en seg och saklig, för bländande ordkonster otillgänglig politiker, men med otvivelaktig kristen idealitet på botten. Han har nu stigit fram i främsta linjen. Till sitt trettiofjärde år tysk medborgare och på sin tid bl. a. student i Bonn, den västtyska förbundsstatens nykorade huvudstad, har denne lothringeske advokat och landsman till Poincaré en på samma gång illusionsfri och lidelsefri syn på det tyska problemet. I ett tal inför Förenta Nationerna senaste höst framhöll han, att segrarna i det första världskriget gjort sig skyldiga till fel vid behandlingen av Tyskland. Han varnade mot att prisge tyska folket åt isolering och misär och därmed driva det ut på hämndkänslornas, de politiska äventyrens eller slavupprorets vägar. Ännu märkligare är vad Schuman yttrade för icke länge sedan vid det katolska folkrepublikanska partimötet i Strassburg. Han medgav öppet, att den långt gående federalisering av Tyskland som han själv tidigare ansett eftersträvansvärd skulle ha inneburit »en konstlad, på tvång vilande lösning» och i längden kunnat hota freden. Man lyckas aldrig vrida om historien. Det gällde nu för Frankrike att vinna det nya Tyskland — att vinna det direkt och utan förmedling av andra: »Denna uppgift kunna vi själva åtaga oss. Det förklarar jag just här i Strassburg, och jag säger det som fransman.» Det var länge sedan man hörde sådana ord av en ledande fransk statsman.